

Gróf Zichy János.

Március 1. óta új vezér felé fordul a magyar gyógypedagógiai oktatás munkásainak és barátainak figyelme, reménysége és bizodalma. Királyunk akkor nevezte ki ugyanis gr. Zichy János v. b. t. t.-t vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerré.

Ő-Felségének ez a ténykedése senkire sem lehet közönyös, aki igazán szíven viseli különleges oktatásügyünknek jövőndő sorsát. Új közoktatásügyi ministerünknek általánosan ismert kiváló egyéni tulajdonságai, ritka szellemi képességei, széles látókörű műveltsége, eddigi politikai és társadalmi szereplése, sokoldalú közéleti és irodalmi munkássága, különösen pedig nemes szívjósága, és abból folyó cselekvő szeretete, valamint sikeres alkotásai egyenként és összesen erős biztosítékul szolgálnak arra nézve, hogy a szépen fejlődő magyar gyógypedagógiai oktatásügy őszinte barátot, lelkes pártfogót talál benne és általa.

Bár teljes bizonyossággal nem láthatjuk előre különleges oktatásügyünk jövő perspektíváját, annak a közelmúlt évtized eredményezte fokozatos, természetes fejlődéséből mégis joggal következtethetünk arra, hogy új ministerünk remélhető jóindulatú érdeklődése és hathatós támogatása mellett nem fog sokáig késni a magyar gyógypedagógiai oktatásügy tökéletes felvirágozása. Ezt a feltevésünket bizonyára méltán alapíthatjuk új ministerünknek csak a napokban tett egyik sokat mondó kijelentésére is. Egy vádra felelvén ugyanis, így nyilatkozott Ő Excellentiája: „Az én konzervativismusom az, hogy *megőrzöm a tradicionális alapokat s azokból fejlesztem modern, kulturális életre a magyar nemzetet*“.

Reánk s az általunk képviselt oktatás-ágra nézve kincset érő, valóságos nyereség egy olyan közoktatásügyi minister, aki a tradicionális alapokhoz ragaszkodik s azokból fejleszt újabb, nagyobb, dicsőbb alkotásokat. Ügyosztályunk nagyérdemű vezetője, dr. *Náray-Szabó Sándor* ministeri tanácsos, ugyanis közel negyedszázados páratlanul buzgó, önfeláldozó és lelkes munkásságával jóformán semmiből teremtette meg és lendítette fel a magyar gyógypedagógiai oktatásügyet. Amikor ugyanis ügyosztályunkban tevékenykedni kezdett, akkor hazánkban a siketnémák és vakok oktatása is úgyszólván csak embrió-korát élte még; a mai értelemben vett gyógypedagógiai oktatásról pedig szó sem volt akkor. Ő volt az, aki éles elméjével, nemes szívével csakhamar felismerte az érzéki- és szellemi-fogyatkozásban szenvedők elhanyagolt, mostoha sorsát, s megacélozván akaraterejét elhatározta,

hogy minden nehézséget leküzdve és nyugalma is feláldozva tervszerű, fokozatos egymásutánban olyan hiányt pótló intézményeket létesít, amelyek egyfelől nevelő otthont nyújtsanak az arra reászorulóknak, másfelől évente több száz boldog, önálló, megelégedett, hasznos munkást adjanak hazánknak. Az ő szellemi előrelátásának tisztaságát nem tudták megzavarni az előtérbe nyomult előítéletek; tetterejét, munkakedvét nem tudták befolyásolni a feltóduló akadályok; reménységét, bizalmát nem csüggesztette el az utjába vetett ezernyi gáncs, irigység és roszakarat. Haladt a maga egyenes útján, dolgozott és fáradozott a nagy cél érdekében. Így születtek meg rendre a siketnémák és vakok vidéki intézetei, az állami és községi kiségitő-iskolák, a gyengeelméjűek intézetei, a beszédhibák javítására szolgáló tanfolyamok, az ideges gyermekek elemi és középiskolája stb., amelyek együttvéve képezik hazánk gyógypedagógiai intézményeit. Az egyes intézmények tanterveinek, szervezeti szabályzatainak, különösen pedig a gyógypedagógiai tanárképzésnek megteremtése és rendezése által máris olyan színvonalra emelte a magyar gyógypedagógiai oktatásügyet, hogy annak elsőrendű voltát nemcsak elismeri, de immár komoly tanulmánya tárgyává tette, sőt itt-ott utánozza is a művelt nyugat.

Ügyosztályunk lelkes vezetője azonban — bár megnyugvással tekinthet vissza elért sikereire — még nem fejezte be egészen fenkölt terveit. Ő maga tett e mellett legjobb bizonyoságot akkor, amikor néhány év előtt az elnöki, titkári teendők ellátásával bízott meg. Idegölő, új működési köre dacára sem vált meg ügyosztályunk vezetésétől. Emberfölötti erővel látott el éveken át 2 terhes ügyosztályt, csak hogy ne kelljen idegen kézre adnia és azáltal bizonytalan sorsnak átengednie féltett ideálját, a fejlődésben levő magyar gyógypedagógiai oktatásügyet. Kell-e ennél meggyőzőbb bizonyíték a lelkes és céltudatos munkásság megvilágítására. Mi, akik elejétől kezdve készséggel, szíves örömmel szolgáljuk az ő nemes intencióit, igen jól tudjuk, hogy mennyi még a teendő a magyar gyógypedagógiai oktatás-ág felvirágoztatásáig, betetőzéséig. Sok egyéb mellett ugyanis hátra van még a gyógypedagógusok cím-, fizetés- és nyugdíjügyének méltányos és egyöntetű rendezése; továbbá a gyógypedagógiai intézmények általánosítása és e téren a tankötelezettség törvénybe iktatása, amelyeket ügyosztályunk kítűnő vezetője mind felölelt munkaprogramjába.

Íme elejétől végig csupa tradíció minden, amit oktatásunk eddigi fejlődésének érintésével felsoroltunk. És új közoktatásügyi-

ministerünk, saját szavai szerint ragaszkodik a tradíciókhoz, ami megnyugtató érzést és reményt válthat ki lelkeinkben, akik szintén féltő gonddal őrizzük a tradíciókat, mert szentül meg vagyunk győződve a felől, hogy csakis megszokott tradícióink alapján lehet naggyá, hatalmassá fejleszteni a magyar gyógypedagógiai oktatásügyet.

De megkapja elménket új ministerünknek egy más, reánk vonatkoztatva szintén felette értékes kijelentése is. Az országos gyermekszanatórium egyesület igazgató-tanácsa ugyanis a napokban tisztelegvén előtte, mint az egyesület kormányzó elnökénél, a küldöttségnek a többi között ezt felelte: „Legyenek meggyőződve uraim arról, hogy a gyermekvédelem felér egy vallási cselekménnyel, mert nem a fohászzkodásban, hanem a *jótekonyság gyakorlásában áll az igazi imádság*“.

A cselekvő szeretettel gyakorolt jótekonyság áldásaira senki jobban reá nincs szorulva, senki jobban meg nem érdemli azt, mint a testi és szellemi fogyatkozásban szenvedő szerencsétlen gyermekek s az azok nevelését és oktatását szolgáló humanitárius intézmények.

Amidőn tehát e helyről is bensőséges meggyőződéssel, igazi nagyrabecstüléssel és őszinte bizalommal üdvözöljük új ministerünket terhés állásának elfoglalása alkalmából, egyben hódoló tisztelettel kérjük, hogy politikai gondjai közepette se felejtezzék meg a magyar gyógypedagógiai intézményekről és azoknak munkásairól; ellenben tradícióink felismerése és megszívlelése alapján, valamint a gyakorlati jótekonyság kiterjesztése által méltassa hathatós pártfogására a gyógypedagógiai oktatásüggyel kapcsolatban társadalmi és személyi érdekeinket.

K.

Képességek kiválása a vakoknál.

Irta: Herodek Károly.

Érdekes megfigyeléseket tehetünk képességek kiválása tekintetében a vakoknál. A képességek kiválása néhány hónapi foglalkozás után rendszerint észrevehető. Eme kiválások részben a kézügyességre, részben a tapintó érzékre, a zenei hallásra és a szorosán vett észtehetségekre vonatkoznak. Nagyon ritka az olyan növendék, akiben a tehetségek harmonikusan vannak elosztva.

Vannak növendékek, akik kézügyesség tekintetében igen figyelemreméltó eredményeket tudnak felmutatni. Agyagmintázásban olyan tökéletes utánzásokot készítenek, amelyet csak egy ügyes kezű látótól várhatunk. A kezükbe adott természeti tárgyakról minden megérezkelhető árnyalatot átvisznek a mintára. A vak-ság természeténél fogva bárki is azt tételezhetné föl növendékeinkről, hogy a kezükből kikerült tárgyakban nincs meg az élet-hűség. Az ügyes vak épen ezáltal mutatja ki rátermettségét, amennyiben a készítményekbe bizonyos fokú művészetet visz. A londoni magyar kiállításon bemutatott agyagminták általános feltűnést keltettek, melyet Erődy Béla kormánybiztos a következőképpen emel ki: „Az agyagmintázások között figyelmet érdemelnek a vakok munkái.“ De nemcsak az agyagmintázásban, hanem a különféle kézimunkákban is kitűnnek. Így ismeretes, hogy a párisi kiállításon intézetünk nőikézimunkái Grand Prixet nyertek. A dolognak az értékét emeli, hogy az ilyen kiváló kézügyességű gyermekek a teljes vakok között találhatók.

De az ügyes kezű vakgyermek minden olyan tárgyakban, melyek elsősorban kézügyességet tételeznek fel, kitűnnek. Az érzékeltető oktatás, a természetrajzi és tani, a földrajzi és rajz oktatás nekik úgyszólván elemük. Ezekben bámulatos eredményeket érnek el. Míg a többi tárgyakban nagyon közepes eredményt mutatnak fel. A zenében gyakran az átlagos eredménnyel alul maradnak, az énekekben is inkább kallgatni, mint énekelni szeretnek.

Vannak olyan növendékek, akiknek tapintó érzéke rendkívül, hogy úgy mondjam túlságosan finom, az ilyenek azonban szorosán vett kézügyességi tárgyakban és általában minden olyan tárgynál, ahol a kézügyesség elengedhetetlen kellék, felette gyengéknek bizonyulnak. Tapintó érzékük finomsága főképen az olvasásnál észlelhető. Igen könnyen fogják fel a betűk képét és biztosan olvasnak. Ami az olvasás technikáját illeti, ez alig különbözik a látókéttől. Minden fennakadás nélkül hangszúllyal és értelmesen olvasnak, akárcsak egy jól látó olvasó. Nagyon érdekes jelenség, hogy e tipushoz tartozók felette gyöngén tájékozódnak. Még a legismertebb helyen is bátortalanul járnak kelnek; a kezükbe vett tárgyak jellemző sajátosságait szóval igen szépen leírják, de ha bemutatásra kerül a sor, tehetetlenül állanak. Észreveszik maguk is vizsás helyzetüket, azonban a legjobb akarat mellett sem képesek magukon segíteni. Ezek a gyermekek különben rendszerint abból a típusból kerülnek ki, akiknek van némi fényérzékük, s

miután otthon foglalkoztatva nem lettek, idejüket fejkörzéssel, kézrázással és körbenforgással töltötték. Midőn bekerülnek az intézetbe, igen sok időbe kerül, amíg megtanulnak egyedül járni. De a kiskorukban elsajátított helytelen mozgási műveletük a leg gondosabb oktatás mellett is vissza-vissza tér. Így pl. ha hirtelen rájuk szól valaki, vagy ha megijednek, akkor ahelyett, hogy mint más gyermekek elmennének, vagy elszaladnának, egy helyben tipegnek, izegnek és mozognak.

Valamikor az az elv örvendett népszerűségnek, hogy a vak született zenész. Hogy ez elhamarkodott feltevés volt, az oktatásnak intenzívebbé tétele mellett hova tovább nyilvánvalóvá lett. Vannak a vakok között és pedig nem épen jelentéktelen százalékban olyanok, akiknek zenei hallásuk egyáltalában nincsen. A zenét szívesen hallgatják, de tevőlegesen sem az éneklésben, sem a zongorázásban és hegedülésben nem vesznek részt. A zenei hallást nélkülöző növendékek értelmi képességei rendszerint igen fejlettek. És sokkal gyakoribb az olyan növendék, akinek hiányos zenei hallása és fejlett értelmi képességei vannak, mint az olyan, akinél úgy a zenei, mint az értelmi képességek együttesen vannak jelen. Nagyon érdekes statisztikával szolgálhat erre nézve a vakok budapesti intézete, ahol tudvalevően két évi kísérletezés után a zenére alkalmas növendékek kiválasztatnak és az értelmi képzéssel párhuzamosan zenei továbbképzésben részesíttetnek. Az intézetnek 210 növendéke közül ezidő szerint semmi esetre sem akad 6-nál több olyan növendék, akiknek kiváló értelmi és istenadta zenei képességeik volnának; akik egykor a zenét hivatásszerűen és a művészet kedvéért, vagyis önmagáért fogják művelni. A hivatásos vak zenészek az értelmi és zenei képességeken kívül még jelentékeny kézügyességre és testi erőre van szükségük. Mert a zene folytonos gyakorlást kívánván, egészséges idegrendszert és ügyes kezet követel meg. Szóval a vak zenész növendékben a fizikai és szellemi képességeknek, harmonikusan kell jelen lenniök. Ezen nézetnyilvánításunk nem jelenti azonban azt, hogy a vakok nem akarnak és nem szeretnek, vagy talán nem tudnak énekelni és zenélni; sőt ez a hajlam nagyon is ki van náluk fejlődve, amit az mutat legjobban, hogy van állandó énekkaruk és vonós hangszerekből álló zenekaruk. A vakok az éneklésben és zenélésben szívesen vesznek részt, a zene hangjai elbájoló és bűvös hatást gyakorolnak rájuk s több élvezetet is talál bennük, mint az épérzékű.

Szellemi tehetségekre nézve a normális képességű vakoknál

egyoldalúságot nem tapasztalunk. Van aki a számtanban mutat kiváló előmenetelt, majd egy másik a történelemben, vegytanban stb. tárgyakban, de ezen kiválóság sohasem egyoldulú. Az ilyen gyermekek más tárgyakban is szép eredményeket érnek el. Viszont akadnak, kik egyik-másik tárgyban igen gyengék, de ezek értelmi képessége általában sem mondható kiválónak.

Az intézet a képességek kiválását a hivatáságakra való nevelésnél amennyiben a rendelkezésre álló eszközök azt megengedik, figyelembe szokta venni. Így a kiváló zenei képességekkel bíró növendékekből zenészeket nevel; a csekélyebb zenei tehetséggel bíró fiúkból zongora hangolókat képez, akiknek pedig nincsen zenei képességük, testi erejükhöz képest kosár- és székfonásra és kefekötésre osztja be.

A gyengétehetségű gyermekek előkészítő oktatása.

1. Az oktatásra való előkészítés szükségessége és célja.

A természetben nincsenek ugrások. Minden csak fokozatosan, lépésről-lépésre, bizonyos törvényszerűséggel halad ott előre. Így van ez az egyes ember fejlődésénél is, akár az egészet, akár az egyes részeket, a közönségesen megkülönböztetni szokott testet és lelket vegyük is szemügyre. A fejlődő ember, a gyermek, testének növekedése szintén csak lassan történik, de — régi közmondással élve — elméje is, mint az alma, időre érik.

A természetnek ezt a törvényét nem hagyhatja tekinteten kívül az az emberi munkálkodás, amely a meglévő természeti erőknek kiaknázását, felhasználását és alakítását tűzi ki céljául. A nevelés pedig nagy általánosságban véve ilyen munka, amennyiben a természet legtökéletesebb teremtményének, a gyermeknek, meglévő ösztöneit, tulajdonságait, hajlamait igyekszik a jó, a nemes, az emberi társadalom szokásainak megfelelő irányba terelni. A nevelésnek is szem előtt kell tehát tartania a fentebb említett természeti törvényt s munkájában nem az ideális célt, hanem a nevelendő egyéniségét, tulajdonságait és képességeit kell mérlegelnie.

A normális gyermekek nevelési rendszerében rég megállapított tény, hogy a gyermekeknek nemcsak azért van szükségük az u. n. ovodára, hogy munkával fáradozó szülők helyett a nap legnagyobb részére megbízható gondozót s elhagyott otthonuk

helyett megfelelő hajlékot nyerjenek, hanem azért is, hogy fejlettségüket figyelembe vevő nevelésben és szoktatásban részesüljenek, amely nevelés a rendszeres iskolai oktatás sikerének egyik biztosítója. Nem lehet célom az általános kisdedovodák jelentőségének bővebb fejtegetése, hiszen e tekintetben nézeteltérések ma már alig vannak. Akiknek kartársaim közül alkalmuk volt valamikor normális gyermekeket tanítani az I. osztályban s módjukban állott összehasonlítást tenni az ovodába járt és az odahaza nevelt gyermekek között, azok tudják, hogy az előbbieket általában jelentékenyen kedvezőbb nevelési alanyoknak mutatkoztak, mint az utóbbiak.

Ha célszerű és szükséges a rendes fejlődésű gyermekeket a rendszeres iskoláztatás előtt az iskolai jellegű, de azért mégis játékszerű ovodai nevelésben részesíteni és ez által a további nevelés-tanításra előkészíteni; még inkább szükséges, sőt egyenesen nélkülözhetetlen ilyen irányú nevelési tevékenység gyakorlása a rendszeresen fejlett gyengetehetségű gyermekekkel szemben. Ezen kijelentésem a gyengetehetségű gyermekek lélektanában találja meg erős és határozott alapját.

Ha grafikailag akarnánk összehasonlítani a normális és a gyengetehetségű gyermek általános fejlődését, úgy az előbbi fejlődésének útját a vízszintesből 45 fok alatt egyenes irányban fel-emelkedő vonallal jelölhetnénk, míg az utóbbinál már a kiindulásnál is jelentékenyen kisebb szöveget kellene leírunk, a tovább haladás útját pedig le- s felhullámzó s néha talán irányt is változtató, de magasság tekintetében mindig a normális alatt maradó görbével kellene jelölnünk. S a görbevonal részletei egyénenként szerfölött különbözők. Alig van gyengetehetségű gyermek, amelyiknek egyéni tulajdonságai és képességei csak hasonlóak is lennének egy másikéhoz; hát még a szellemi előhaladásban mennyire elütnek egymástól. Teljesen kiszámíthatatlan ezeknek a gyermekeknek a jövője, de jelen állapotuk megítélése is csak nagy körültekintés, alapos hozzáértés mellett válik lehetővé. Általában számtalan és számtalan tárgyi ok gördül, mint nehezítő körülmény a gyengetehetségűek oktatása és nevelése elé.

És mégis vállalkozunk arra, hogy ezeket az akadályokat leküzdjük, s hogy ezeket a szerencsétlen gyermekeket a nevelés és tanítás által, legalább nagy részben, a társadalom munkaképes tagjainak sorába emeljük. Vállalkozásunk sikerét első sorban a gyengetehetségűek fogyatkozásainak és egész egyéniségének okszerű ismerése, másodsorban pedig a helyesen megválasztott és alkalmazott nevelési eljárás biztosítja.

Kétségtelen, hogy a nevelésnek mindjárt a gyermek születése után kell kezdődni s így a szellemileg fogyatékos gyermek is az első szoktatást a szülői környezettől nyeri. A családi neveléstől azonban a gyengetehetségű gyermekeknél nagyon csekély eredményt várhatunk, ami nem is csoda, mert hisz a szülőkből — bármily műveltséggel bírnak is — hiányzik a sikernek az a két feltétele, amit az imént említettem. Gyermeük fogyatkozását vagy nem ismerik, vagy félre ismerik, az emlékezőtehetség némi jeleiből, avagy a fecsegésből az értelem jelenlétére következtetnek. Mivel pedig a gyermek egyéniségének helyes felismerése az első lépés a nevelés útján; természetes, hogy ennek hiányában a második lépés, a nevelés eszközeinek megválasztása ingadozó, bizonytalan, eredményeiben pedig legtöbbször céltévesztett lesz. Maguk a szülők is nyíltan bevallják e tényt s nem ritkán halljuk az ilyen kijelentést: „Odahaza nem tudok a gyermekemmel mit csinálni.“ Csakis a célnak megfelelőleg berendezett s kellő szakképesítéssel bíró tanerőkkel ellátott intézet, másodsorban iskola, vállalkozhatik a gyengetehetségű gyermekek sikeres nevelésére és oktatására. A gyengetehetségű gyermek nevelése tulajdonképpen tehát akkor kezdődik, amikor átlépi az intézet, vagy az iskola küszöbét.

Hogy az intézetbe, vagy iskolába újonnan felvett gyermek állapota nem a legkedvezőbb, az az elmondottakból is sejthető. A családi nevelés hiányai bizony általában szembeszökően észlelhetők az intézetbe lépő gyermekeken. De képességeik is legtöbbször feltűnő fogyatkozásokat tüntetnek fel.

A szellemi élet legsóbb fokú megnyilvánulásában is korlátoltságot árulnak el. Érzékszerveik működése hiányos, bizonytalan; figyelmük gyenge; beszélő-képességük csekély. Kedély állapotuk feltűnő ingadozásokat mutat. Izmaik petyhüdtek s a leggyeyszerűbb mozgások végzésére is képtelenek.

Ennek az állapotnak figyelembe vételével kell tehát meghatározni munkálkodásunk irányát és eszközeit. Ha az intézetbe lépő legtöbb gyermek általában olyannak találtott, mint amilyenek én őket a fentebbiekben röviden jellemeztem, csak természetes, hogy velük szemben nem járhatunk el mindjárt a rendes iskolai nevelés és tanítás eszközeivel. Nem foghatjuk őket kezdetől fogva az írás, olvasás vagy számolás tanulására, mikor talán egy helyben nyugodtan ülni, az egyes beszéd hangokat tisztán kiejteni sem képesek.

Közelebbi célt kell tehát magunk elé tűznünk s arra kell vállalkoznunk, hogy a gyengetehetségű gyermekek legfeltűnőbb

fogyatkozásait megszüntessük, őket bizonyos rendhez és fegyelemhez szoktassuk s testi erőik és összes szellemi képességeik tervszerű fejlesztése által a tanulásban való előhaladásra képessé tegyük.

Ennek a célnak az eszköze az előkészítő oktatás.

Az előkészítő oktatás szükségessége és célja — amint az eddig elmondottakból kiténik — a gyengetehetségű gyermekek természeti sajátágaiból önként származik. Ugyancsak a gyermekek egyénisége szabja meg az előkészítő oktatás módját és anyagát is.

Hogy e tekintetben is helyesen járhassunk el, meg kell ismernünk minden egyes gyermeket minden tekintetben. A gyermek tanulmányozásnak minden fogását fel kell használnunk, hogy a gyermekről tiszta képet nyerhessünk. Fontosnak tartom ezt minden gyermeknevelés kezdeténél, de különösen is a gyengetehetségű gyermekek előkészítő oktatásában s azért hajlandó is volnék az előkészítő oktatást itt „kísérleti oktatásnak“, az osztályt pedig „kísérleti osztálynak“ nevezni.

Ha megismertük a gyermeket, ha tág betekintést nyertünk lelkébe, könnyű lesz megválasztanunk eljárásunk módját és eszközeit.

Ezeket az eszközöket, illetve az előkészítő oktatás gyakorlatait 1. érzékszervek fejlesztése (szemléltető gyakorlatok, érzékszervek gyakorlása), 2. foglalkoztató gyakorlatok és 3. játékok elnevezés alatt foglalhatjuk össze. Mindezekről külön-külön fejezetekben részletesen szólunk.

Fel kell említenem, hogy hazai intézeteink közül csak a két állami intézet szervezetében találjuk meg az előkészítő oktatást, a kiegészítő iskolák azonban nélkülözik azt. Kérdés már most, vajjon a kiegészítő-iskoláknak van-e szükségük előkészítő osztályra; vagy sem? Vannak akik igennel, vannak akik nemmel felelnek. Nézetem szerint a kiegészítő-iskolák mellett ép oly indokolt ilyen osztályok felállítása, mint az internatusos intézetekben. Az egyenlő elbírálást e tekintetben is szükségessé teszi a növendékeknek általában egyforma minősége. Felhozható talán ellenérvként, hogy a kiegészítő-iskolák növendékeit rendszerint az elemi népiskoláktól kapják, s így azok bírnak már annyi értelmiséggel, hogy velük szemben az előkészítő oktatás mellőzhető. Igaz azonban az is, hogy az internatusos intézetekben is első sorban az olyan pályázókat vesz fel, akikkel már valamelyes oktatást megkíséreltek, s mégis elegendő akad ezek között, akik előkészítésre nagyon is rászorultak. Bizonyára így van ez a kiegészítő-iskolákban is.

De a kiegészítő iskolák felvesznek — éppen úgy, mint az intézetek, — olyan tanulókat is, akik előzetesen semmiféle rend-

szeresebb nevelés tanításban nem részesültek. Ezek között természetesen még nagyobb százalékkal akad olyan, akit helyesen legelőször előkészítő oktatásra kellene utalnunk. Érthető az eddigiekből, hogy a kisegítő-iskolának nem mindegyik új növendékét tartom olyannak, hogy okvetlenül előkészítő oktatásban kellene részesíteni, csak azt állítom, hogy bizony nagyon sokkal szemben nem volna szabad mellőzni a nevelésnek ezt a fokozatát. Az értelmesebb és jobb képességű gyermekek ám osztassanak be a nekik megfelelő osztályokba, de a gyengék maradjanak egyelőre az előkészítésnél. Különbén az intézetekbe felvett növendékek között is akad akárhány, akik azonnal a rendszeresebb oktatás valamelyik fokozatára oszthatók be, de azért ezzel az előkészítő oktatás nagy jelentősége és fontossága egyáltalában nem kisebbedik. Szerény nézetem szerint a kisegítő-iskolák munkája csak alaposabbá, mélyebbé tétetnék, ha szervezetükbe beillesztenék az előkészítő osztályok intézményét. Külföldi példát akárhányat találunk rá, különösen Németországban, hogy a kisegítő-iskola ezzel a szervvel is el van látva. Viszonyaink, különösen a kisegítő-iskolák ügye terén, nem állanak ugyan a fejlettségnek azon a fokán, mint pld. Németországban, de azért kísérletképen egyelőre legalább a budapesti állami kisegítő-iskolánál, — amely a többinek mintájául szolgál, — meg kellene honosítanunk az előkészítő osztályt.

Ez általános részben még csak azt a kérdést vetem fel, hogy ki vezetheti sikeresen a gyengetehetségű gyermekeknek az oktatásra való előkészítését? Véleményem az, hogy az előkészítő oktatást csak ovónői képesítéssel bíró egyénre bízni nem volna helyes. Nem pedig az előkészítés fontosságára s a gyermekek egyéniségére való tekintettel. Ha a gyengetehetségű gyermekek előkészítő oktatásának rendeltetését oly értelemben fogjuk fel, mint én azt a fentiekben röviden kifejtettem, úgy azt mondhatjuk, hogy ennek a feladatnak megfelelni csakis a gyengetehetségűiek élet-, lélek és nevelés-tanában alaposan jártas pedagógus képes. Az ezen tudományokban való teljes jártasság nálunk pedig ez idő szerint csak a gyógypedagógiai képzőn szereshető meg s így a gyengetehetségű gyermekek előkészítő oktatását a siker reményével nem végezheti más, csak teljes képesítésű gyógypedagógus. Ezen fel fogásomat különben fedi a vallás- és közoktatásügyi ministeriumnak a budapesti állami gyógypedagógiai nevelő-intézet igazgatóságához intézett egyik rendelete is, amely kimondotta, hogy az előkészítő oktatást, illetve abc-ól legalább az érzékszervek gyakorlását a gyógypedagógiai képesítéssel bíró tanerőkre kell bízni.

WALLIS.

A beszéd- vagy hangképzés. (Sonorum Formatio.)

Latin eredetiből fordította: Szabó Imre.

(Folytatás.)

Ugyanazon *d* betűhöz, vagy (ha tetszik) *n* betűhöz csatolhatunk más két betűt is, melyek ugyanazon helyen, t. i. a szájpadról képződnek; ezek az *l* és *r*. Ezeket pedig inkább a *d* vagy *n* betűhöz, mint a *t*-hez kapcsolom a gége rezgése és a lélekzetnek az orron keresztülhatolása miatt, ami ezek kiejtésénél történik; a *t* betűnél pedig, és amelyek tőle származnak, egyiknél sem történhetik.

Az *l* betű úgy képződik, ha a *d* vagy *n* betű kiejtésénél a lélekzetet (vagy egyik, vagy mindkét) oldalról gyöngén a szájuüregbe bocsájítjuk és a szájuüreg görbületei közt a nyitott ajkához, amihez a nyelvnek rezgése is járul. Ennek a betűnek (ha nem csalódom) minden nemzetnél ugyanaz a hangja, pl. a héber ל, görög λ.

A walesi bretonoknak más hangjuk is van, mely ezzel rokon ugyan, de erősebb; (ezt *l*-vel írják, hogy az *l* betűtől megkülönböztessék;) t. i. a lélekzetnek a szájuüregbe folulása sokkal erősebb, amittől a hang sikamlósabb lesz, mintha csak δλ-ból állna. Más nemzeteknél ezt a hangot nem lehet hallani (tudomásom szerint), csak talán a spanyoloknál.

Az *r* betű (melyet kutyahagnak — *canina* — szoktak nevezni) szintén a szájpadról képződik; ha t. i. a *d* vagy *n* kiejtésénél a nyelv hegye befelé fordulva a kiható lélekzetet erős és gyakori ütközéssel rezgeteti, amely összeütközés miatt hallatszik ama rettentő hang. Ezen betűnek mindenütt ugyanaz a hangja, pl. a héber ר, görög ρ.

A walesi bretonok ezen betűhöz gyakran kapcsolnak *h*-t; az ő *rh*-juk megfelel a görög hehezetes ρ-nak. Azt beszélnek, hogy Amerikában Újanglia szomszédságában (legalább nagyrészt) nem tudják az *l* és *r* betűt kiejteni; így tehát *Nobstan*-t mondanak *Lobstar* helyett.

A *k* vagy kemény *c* betű kiejtésénél, ha a lehelet vékonyab-Torokhangok *ban hatol ki* és szorosabban összenyomul, képződik a görög χ, *ch* héber כ, a (helyesen ejtett) arab ح és talán a hehezetes k ق, de nem ahogy nálunk ejtik, mert az középhang *c* (*k*) és *h* között.

Ezt a hangot a németek, valamint a walesi bretonok gyakran használják; mindkét helyen *ch*-vel írják. Az angoloknál teljesen kiment használatból, mert mi a *ch*-t egészen más hangon ejtjük, amiről később tárgyalok.

Ha pedig *vastagabban* megy ki a lehelet és kevésbé szorul össze (a nyelv hanyagabb helyzete és a szélesebb nyílás miatt), képződik a latin *h*, a héber ח és arab ه, a görög erős hehezet.

Ezt a hangot a legtöbb nemzet használja. A franciák gyakran írják a *h*-t, de ritkán ejtik. Nem különbözik a megelőző betűnek hangjától, csupán abban, hogy amannál a lélekzet nagyobb erőfeszítéssel és mintegy keskeny résen hatol ki (amiért kettős hehezetnek szokták nevezni); emennél pedig szabadabban és mintegy széles nyíláson.

A görögök, mintha betű sem volna, (mert csakugyan csekély hangja van) *hehezetnek* nevezték és (legalább most) a betűkkel egyenes sorba nem írják, hanem a betű fölé helyezik; hajdan azonban a betűk sorában a magánhangzók elé tették (de a ρ mássalhangzónak, ha nem csalódom, utána) és innen van, hogy náluk *H* a százás jegy; mert amit most *Ἑλλάτων*-nak írunk, hajdan *Ἑλλάτων*-nak írták.

A többi nyelvből nem látom értelmét, miért ne tekintenők mássalhangzónak. Mert azért, hogy hangját némelyek (különösen a franciák) néha nem mondják ki, nem kell betű voltát megtagadnunk; mert ugyanez sok más betűvel is megeshik; ilyenek kivált a héber (és más keleti nyelvek) nyugvó betűi és az *ain* γ (hogy a franciáknak e tekintetben mértéktelen szabadosságát ne is említsem). Az sem ok, hogy a latin költőknél ennek közbülállása a hangzó kiesését nem akadályozza, mert az *m*, sőt (hajdan) az *s* (*sz*) sem akadályozták meg az ilyesféle összevonást. Bevallom azonban, hogy a latinok e dologban annyira utánozták a görögöket, hogy méltán kételkedhetünk abban, vajjon ők a *h*-t betűnek tekintették-e vagy sem, főképp ha azt látjuk, hogy a grammatikusok ellene vannak.

A γ betű (vagy kemény *g*) kiejtésénél, ha a lehelet erősebben összeszorítva, mintegy vékonyabb résen hatol ki, képződik az a hang, melyet *gh*-val jelölünk.

Azt hiszem, hajdan az angolok ezt a hangot ejtették e szavakban: *light* fény; *night*, éj; *right*, helyes; *daughter*, leány stb.; manapság azonban, bár az írásban megmarad, hangját úgyszólván sohasem ejtik ki. De északon, különösen a skótok, körülbelül még megtartják, vagyis inkább *h* hanggal helyettesítik. Az írek *gh*-ja tökéletesen visszaadja ezt a hangot, pl. *logh*, tó stb. Úgy különbözik a német *ch*-től, mint maga a *g* a *c*-től (*k*); hogy t. i. a lehelet részben az orrüreg felé irányul, ami sem a *c*-vel (*k*), sem a *ch*-vel (*kh*) egyáltalában nem történhetik. A németek azonban ugyanazon szavakat, melyeket az angolok *gh*-val írnak, majdnem mindig *ch*-vel írják; mert náluk *Nacht*, *Recht*, *Vicht*, *fechten*, *Tochter* megfelelnek a mi *night*, *right*, *light*, *fight*, *daughter* szavainknak, és van még sok más hasonló. A latin, görög, héber és arab nyelv ezt a hangot nem ismeri, hacsak nem így kell ejteni a héber hehezetes *g*-t \aleph . A perzsák e hangon ejtik \aleph *ghaf*-jukat, amelyet föléje helyezett három ponttal különböztetnek meg az arab *kef*-től \aleph .

Ha pedig szabadabban és mintegy szélesebb nyíláson megy ki a lehelet, képződik az angol *y* mássalhangzó, a német *j* mássalhangzó, az arab \aleph *j*; amely hangon a héber \aleph -ot is sokan ejtenedőnek tartják. Közel rokonságban áll t. i. az igen gyorsan ejtett gyöngye *i* magánhangzónak hangjával.

Így tehát az *ai*, *ei*, *oi*, vagy *ay*, *ey*, *oy*, (ú. n.) diphthongusokat vegyest írják *i*-vel és *y*-nal, különösen az angolok és franciák. Az a hang pedig, amely

kapcsolt magánhangzó gyanánt szerepel, valósággal mássalhangzó; mert teljesen ugyanazon módon hangzik az *y* betű ezekben: *saying, praying* stb. akár az első szótaghoz csatoljuk (hol magánhangzó lesz), akár az utóbbihoz (hol mássalhangzónak kell tekinteniünk); t. i. egyremegy akár *say-ing, pray-ing*, akár *sa-y-ing, pra-y-ing*. Hasonló rokonságot látunk *oo* (vagy vastag *u*) és *w* között, mint aminő a gyöngye *i* és *y* közt van. Mindakettőről lásd a tudós *Gataker* főntebb idézett értekezését.

De egybeült is nem ritkán találunk *y*-t *i* helyett, ahol t. i. az *i* magánhangzó (különösen a szó végén), amely esetben nemcsak a régi angolszászok, hanem sok századon keresztül utódjaik, az angolok is, az *y* betűt, valahányszor az *i* magánhangzót helyettesíti, fölül ponttal jelölték, így: *ij*.

Hogy azonban ez a betű legközelebbi rokonságban áll a *g*-vel és *gh*-val, kitűnik abból, hogy amit most *gh*-val írunk: *light, might, thought* stb., a kézíratos könyvekben igen gyakran *y* mássalhangzóval írva találjuk, ugyanazon jeggyel t. i., amellyel *yet, yonder* stb. Mert három jegyet használtak; az első *r*, amely helyet most *th*-t írunk, mint följebb említettem; a másik *v*, amelyet *i* magánhangzó helyett írtak, és az előbbtől csupán a föléje helyezett pontokban különbözött (*ij*); a harmadik *ʒ*, amelyet *y* mássalhangzó helyett állandóan írtak; ez (mint említettem) azon szavakban is található, melyeket most *gh*-val írunk. Ezt a jegyet azonban, úgy, amint akkor festeni szokták, talán félreismerték a későbbi könyvmásolók, és vastag tévedésből a *z* betű jegyével helyettesítették. Ezért található ezek a szörnyeteg szavak: *thouzt, souzt* stb., *thought, sought* stb., vagy inkább *thouyt, souyt* stb. helyett (mert akkoriban *y* mássalhangzóval volt szokás írni) *Chaucer* és más régi költők nyomtatott műveiben. Sokkal helyesebben írja a tudós *Wheeloc* (a canterbury-i egyetemen az arab és szász nyelv tanára) ezeket a szavakat *h*-val Tiszteletreméltó *Beda Egyháztörténetében* és egyéb, szász nyelven kiadott írataiban, hol általában — *cnihthe, mighte, ʒurh* stb. fordulnak elő, amiket ma így írnak: *knight, might, through* stb. Hozzájárul még az is, hogy nem kevés olyan szót, amelyet mi most *y*-nal írunk, a szászok hajdan *g*-vel írtak (valamint a németek legtöbbnyire most is); mert a mi *slay*, megöl; *sayl*, vitorla; *say*, mond; *day*, nap; *rain*, eső szavaink és más számtalanok, részben az angolszászoknál, részben a németeknél így hangzanak: *fchlagen, Segel, Segen, jag, Tag, Regen* stb. Ellenben sok olyat, amelyet most *g*-vel írunk, hajdan *y*-nal írtak; mint *agayn*, ismét; *agaynst*, ellen; *given*, adott stb., hajdan *ayen, ayenst, yeoven* stb.

És ezzel a betűknek egyszerű hangját, amennyit ismerek, mind elősoroltam és azok képzését megmagyaráztam, valamint azokat rokonságuk szerint osztályokba soroztam. Valamennyiről egyszerűre áttekintést nyújt a következő táblázat:

Magánhangzók.

	nagy nyílás	közép nyílás	kis nyílás
Torokhangok	nyílt <i>a, o</i>	nőnemű <i>e</i>	tompá <i>u, o</i>
Ínyhangok	gyöngye <i>a</i>	hímnemű <i>e</i>	gyöngye <i>i, ee</i>
Ajakhangok	kerek <i>o</i>	vastag <i>u, oo</i>	gyöngye <i>ü</i>

Mássalhangzók.

Ajakhangok	Némák	<i>p</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	
	Félnémák	<i>b</i>	<i>v</i>	<i>w</i>	
	Félhangzók	<i>m</i>	bőgés		
Ínyhangok	Némák	<i>t</i>	<i>s (sz)</i>	<i>th</i>	<i>l, r</i>
	Félnémák	<i>d</i>	<i>z</i>	<i>th</i>	
	Félhangzók	<i>n</i>	sóhajtás		
Torokhangok	Némák	<i>c</i>	<i>ch</i>	<i>h</i>	
	Félnémák	<i>g</i>	<i>gh</i>	<i>y</i>	
	Félhangzók	<i>ñ</i>	sóhajtás		
	alap- hangok	vékony	vastag		
		származottak			

IV. SZAKASZ.

Összetett hangok.

A többi hang mind összetett, habár közülük némelyeket *Összetett* közönségesen egyszerűeknek tartanak. *betűk.*

Ai, ei, oi; au, eu, ou vagy *ay, ey, oy; aw, ew, ow*, miket *ai, ei, oi; ay, ey, oy; au, eu, ou; aw, ew, ow.* diphthongusoknak nevezünk, helyesen ejtve elüljáró magánhangzóból és *y* vagy *w* mássalhangzóból állanak, miket azonban közönségesen kapcsolt magánhangzóknak tartanak.

Ai, au vagy *ay, aw*-ban elül áll gyöngye *a; ei* vagy *ey*-ban nőnemű *e; eu* vagy *ew*-ben hímnemű *e; oi, ou* vagy *oy, ow*-ban elül áll néha nyílt *o* (mint az angolban *bóy*, gyermek; *tóy*, játékszer; *sóul*, lélek; *bówl*, serleg); néha tompa *o* (mint az angolban *boil*, főz; *toil*, munka; *oil*, olaj; *boul*, gömb; *owl*, bagoly stb., bár nem tagadom, hogy ezek némelyikét is sokan nyílt *o*-val ejtik.

Amit azonban némelyek vitatnak, hogy az *y, w* mássalhangzó semmiben sem különbözik az igen gyorsan ejtett *i, u* vagy (ahogy nálunk írják) *ee, oo* magánhangzóktól, könnyen beláthatjuk, hogy nyilvánvaló tévedés, ha a *yee* és *woo* szavak képzését figyelmebben megvizsgáljuk (különösen ha néhányszor ismétljük); azt találjuk ugyanis, hogy a mássalhangzónak hangjából a következő magánhangzónak hangjára átmenni nem lehet, csupán a beszéd-szerveknek érezhető mozdulatával (tehát új helyzet beálltával), ami az *ee ee, oo oo* hangok ismétlésénél nem történik.

Tudom, hogy az (ú. n.) diphthongusok a különböző nyelvekben eredeti hangjuktól különböző eltérést szenvednek, amiről tárgyalni most nem alkalomszerű; de akik a különböző nyelvekben érdeklődnek irántuk, megtalálhatják azon hangok között, melyekről tárgyaltam és így saját helyükre sorozhatják őket.

Az angol hosszú vagy vastag *i* összetett hang kétségkívül *Angol hosszú nőnemű e és y mássalhangzóból; ugyanaz a hang, ami a görög-vagy vastagi.* ben *ei.*

Az angol *j* mássalhangzó vagy lágy *g*, sőt *dg* is, *dy* mással- *Angol j mássalhangzó* hangzókból van összetéve. *salhangzó*

Mert náluk *jar*, viszálykodás; *joy*, öröm; *gentle*, nemes; *lodging*, lakás *vagy lágy g,* vagy tartózkodási hely stb. így hangzanak: *dyar, dyoy, dyentl, lodying* stb. *dg.* Ugyanezen hangon ejtik az arab ج-et (*dzs* – amely betű, bár a héber ج g-től származik, annak hangját meg nem tartja) és az olasz *gi*-t.

A francia *j* mássalhangzó vagy lágy *g*, *zy* mássalhangzókból *Francia j* van összetéve. *vagy lágy g.*

Mert náluk *je*, én; *age*, kor stb. a m. *zye, azye* stb. Ezt a hangot a perzsák ج zs-vel írják, mely az arab ج z-től föléje helyezett három pontban különbözik.

De a német *j* mássalhangzó egészen egyszerű hang, azonos az angol *y*-nal, mint fentebb mondtam.

Angol *sh*,
francia *ch*,
német *sch*. Az angol *sh*, francia *ch*, német *sch*, héber ש and arab ش úgy hangzik, mint *sy*.

Mert a francia *chambre*, szoba; az angol *shame* és német Schamte, szégyen így hangzanak: *syámbré*, *syáme*, *syám*. A walesi bretonok ezt a hangot *si*-vel írják, hosszúság jegyével a következő magánhangzón; úgy, hogy náluk *Sión* (János) egytagú szó; de *Sion* (Sion hegy) kéttagú szó.

Angol *ch*
vagy *tch*. Az angol *ch* vagy *tch* úgy hangzik, mint *ty*.

Mert *orchard*, kert; *riches*, gazdaság stb. úgy hangzanak, mint *ortyard*, *riytes* stb. E hangon ejtik az olaszok a *c*-t *e* és *i* magánhangzók előtt. A

perzsák ezen hang kifejezésére az arab betűk rendjén kívül külön *cs*-t چ használnak, melyet az arab چ dzs-től alája helyezett három ponttal különböztetnek meg. Ha az angol *yew*, tiszafa szó elé egyenkint *d*, *t*, *s*, *z*-t helyezünk, származik *dyew*, *tyew*, *syew*, *zyew* vagyis az angol *Yew*, zsidó; *chew*, rág; *shew*, mutat és a francia *jeu*, játék. Ha a *yan*, *yer* szótagok elé *s*, *z*-t helyezünk, képződik a francia *changer*, azaz *szanyzer*; ha pedig *t*, *d*-t helyezünk eléjük, képződik az angol *changer*, azaz *tyandyer*.

Vannak, kik azt állítják, hogy az angol *che* és *ge*-ben *s* (*sz*) is hallatszik (mintha *changer* így hangzanék: *tsyandsyer*); én azonban a *changer*-ben nem hallok más hangokat, mint *tyandyer*; és mások hallására hivatkozom, vajjon, ha ezeket kimondjuk, nem helyesen ejtjük-e angolul a *changer*-t?

A németek *sch*-val írják; náluk Schirnhaus úgy hangzik, mint nálunk *Churn-house*.

x A latin (és majdnem minden nemzetnél használatos *x*, valamint a görög ξ, cs, χσ-ból van összetéve.

Ezt a betűt a héberek és más keleti népek nem ismerik, hanem helyette azon egyszerű betűket írják, melyekből össze van téve; amit nem ritkán a németek is cselekszenek; náluk t. i. Dchs, ökör; Wachse, viasz; jechse, hat; jechst, hatodik stb. az angoloknál *ox*, *wax*, *six*, *sixth*. Ezt a hangot a walesi bretonok mindig *cs*-szel írják.

k A latin *k*-t hajdan *ca* helyett használták; vegyest írták ugyanis: *calendae* és *klendae*; éppígy *carissimus* és *krissimus* stb.

Ma a legtöbb nemzetnél ugyanazon egyszerű hangja van, mint a görög *z*-nak (melyből származott) vagy a latin *c*-nek (*k*); és egészen fölösleges betű volna, ha a *c* eredeti hangját mindig megtartaná. Ezért a walesi bretonoknál (hol a *c* betű hangja mindig állandó) nincs *k* betű; valamint több más népnél sem. A franciák *q* vagy *qu*-t használnak helyette.

q A latin *q*-t hajdan *cu*, vagy inkább *cw* helyett írták, mint helyesen vitatja *Gataker*.

Ma azonban (mikor *u* betűt kapcsolunk hozzá) teljesen ugyanúgy hangzik, mint *c* vagy *k*, és így fölösleges betű. A walesi bretonok ezt a betűt nem ismerik, hanem *qu* helyett mindig *cw* vagy *chw*-t használnak. Az angolszások is *Cpen* (azaz *Cwen*)-nek írták, amit mi *Queen*-nek írunk.

wh Az angol *wh*-t egészen úgy ejtjük, mint *hw*-t.

Egyformán hangzik ennél fogva az angol *whit* és a francia *huît*, de nagyon különböző jelentéssel. Az angolszászok hajdan a *h* betűt előre helyezték (hogy történt azonban, hogy az angolok hátul használják, egyáltalában nem tudom), így ami náluk — *hpaet*, *hpilc* — az angolok *what*, *which*-nak, sőt a skótok *quhat*, *quilk*-nak is mondják.

Megjegyzésre méltó azonban, hogy az *y* és *w* mássalhangzók (habár önkénytelenül és észrevétlenül) kiejtés közben legtöbbszörre követik a rokon mássalhangzókat rokon magánhangzók előtt.

Gyakran *y*-t csatolunk t. i. a *c*, *g* torok-mássalhangzók után, ha íny-magánhangzó következik. Pl. *can*, bir; *get*, szerez; *begin*, kezd stb. úgy hangzanak, mintha *cyan*, *gyet*, *begyin* volna írva; mert a nyelv ezen torok-mássalhangzókból az íny-magánhangzók képzésére nem igen tud átmenni anélkül, hogy (akarata ellenére is) *y*-t ne ejtene. Így azt tapasztaljuk, hogy *can*, bir helyett a skótok és északi angolok *kan*-t ejtenek, a déliek *kyan*-t (és így egyebekben is). De más magánhangzók előtt már nem; pl. *cáll*, hiv; *gáll*, epe; *go*, megy; *gun*, löveg; *goose*, lúd; *come*, jön stb.

W csatlakozik néha *p*, *b* ajak-mássalhangzókhoz, kivált nyílt *o* előtt. Pl. *pot*, fazék; *boy*, gyermek; *boile*, főz stb. úgy hangzanak, mintha *pwot*, *bwoy*, *bwoile* stb. volna írva; de nem mindig és nem mindenki ejti így.

A latin *ae*, *oe*; az angol *ea*, *oa*, *ee*, *oo*, sőt néha *ei*, *ie*, *ou*, *Latin ae, oe; angol ea, oa, ee, oo, sőt néha ei, ie, ou, au*, valamint *th*, *ph* (melyekhez hasonlók más nemzeteknél is találhatók), bár két jeggyel írjuk, mégis (legalább ahogy manapság kiejteni szokták) egyszerű hangok, mint a maguk helyén föntebb bemutatottak.

És így az összes betűknek hangját, melyek bármely nemzetnél előfordulnak, úgy az egyszerűeket, mint az összetetteket, amennyire szükségesnek láttam, kifejtettem; és alig hiszem, hogy lehetne olyat hallani, amelyet a magyarázottak valamelyikére visszavezetni ne lehetne.

Meg kell azonban jegyezni, hogy a különböző nemzeteknél a kiejtésben némi különbséget tapasztalhatunk, mely azonban nem annyira az egyes betűknek, mint inkább az egész beszédnek általános sajátja. Az angolok pl. az egész kiejtést mintegy előrehelyezik a szájüreg elülső részébe és nyiltabb szájjal beszélnek, mitől a hangok világosabbak lesznek. A németek inkább hátra vonják a száj hátsó része és a torok mélye felé; innen van, hogy erősebb és gyorsabb a kiejtésük. A franciák mindent a szájpadráshoz közelebb képeznek és kevésbé nyílt szájjal, amitől a kiejtés határozatlanabb lesz és mintegy mormogással vegyül. Továbbá az olaszok, de különösen a spanyolok vontottabb hangon beszélnek; a franciák jobban sietnek; az angolok közepes hangon. A franciák (és utánzóik a skótok) a mondatoknak és kifejezéseknek utolsó szótagját fölemelik vagyis kiélesítik; az angolok lenyomják vagyis mélyítik; ami nem annyira az egyes szavaknak, mint az egész mondat hangjának tulajdonsága.

Egyéb hasonló, más nemzeteknél található különbségek alkalmasszerű megfigyelését másokra hagyom.

HAZAI HIREK.

Rakovszky István †. A magyarországi siketnéma-oktatás egyik lelkes szószólója Rakovszky István v. b. t. t., az állami számvevőszék elnöke, március hó 4-én elhunyt. Mint országgyűlési képviselő a múlt század nyolcvanas éveiben többször felszólalt a siketnémák oktatásának általánosítása érdekében s sürgetésére Trefort Ágoston, akkori közoktatásügyi minister meg is ígérte, hogy Szegeden intézetet fog felállítani s fel is vett a költségvetésbe 10.000 forintot, de sajnos az akkori pénzügyi helyzet a jó szándékot kivihetlenné tette s a pénzügyminister az összeget törölte. Rakovszky István figyelme ekkor a társadalom megnyerésére irányult s buzgó működése lehetővé tette, hogy 1894-ben „Siketnémákat gyámolító országos egyesület“ alakuljon, melynek egy évtizeden át elnöke volt s elnöke maradt akkor is, amidőn az egyesület „Szeretet“ gyengeelméjűeket és siketnémákat gyámolító országos egyesület címmel folytatta áldásos működését. Betegkedése, de különösen hivatalos állása miatt a tényleges elnökségről lemondott, s az egyesület az ő kiváló érdemeit méltányolván, tiszteletbeli elnökké választotta meg. Szívjósága, nemes gondolkozása, önzetlen érdeklődése s tapintatos vezetése mellett az egyesület rövidesen megerősödött s számottevő társadalmi tényezővé vált. Leginkább a siketnémák ügye iránt viseltetett vonzalommal s ennek többször adta tanujelét azzal, hogy a siketnémák által rendezett mulatságok védnökségét elfogadta s mulatságaikon megjelent. Benne a siketnémák s általában a gyógypedagógiai oktatásügy önzetlen s nemesen érző emberbarátot veszített, a ki működésével e téren is nem csekély érdemeket szerzett s marandó emléket biztosított.

Oláh Károly halála A siketnémák oktatásügyének hazánkban csak egy pár olyan barátja van, mint Oláh Károly volt. Ez a nagylelkű férfiú alig, hogy megismerkedett a siketnémákkal, az ő melegen érző szívének minden vonzalmával megszerette őket. És Oláh Károly szeretete mindig cselekvésekben nyilatkozott meg. A siketnémák iránt táplált érzelme is a számukra Debrecenben létesített intézetben nyert kifejezést. Mert, — bár tagadhatatlan, hogy az intézet létesítéséhez Oláh Károlynak többen voltak segítségére, — mindazonáltal elvitázhatatlan tény az: hogy Oláh Károly nélkül még most sem volna a siketnémáknak Debrecenben intézetük. Roppant nagy tevékenységű ember volt. A közéletnek nagy mezején ezerfelé munkálkodott, de mindenütt haszonnal, mindenütt jó sikerrel. A mihez hozzáfogott azt befejezte; csupán megkezdett alkotás nem maradt utána egy sem. Szülővárosát, Debrecen nagyon szerette. Érette éjjel-nappal munkálkodni neki igen kedves kötelessége volt. Halálakor négy közintézmény adott ki róla gyászjelentést és mindegyik egyformán siratta és mindegyik egyformán a magáénak vallotta Oláh Károlyt. Mégis, mintha a siketnémák intézete állt volna szívéhez a legközelebb. Ezt látszik bizonyítani az a körülmény, hogy az intézetnek legcsekélyebb eseménye is

nagyon érdekelte őt és nem volt olyan áldozat, mit érte meg-hozni neki terhes lett volna. Hogy az intézet anyagi szükségleteit biztosítsa az igazgató és néhány tanítvány társaságában bejárta az intézet négy vármegyéjének összes városait és nagyobb községeit és mindenütt apostoli buzgalommal szónokolt a siketnémákról. Halálával nagy csapás érte tehát a debreceni intézetet.

Fölötte impozans volt a temetése. Sok ezer ember kísérte ki utolsó útjára s mindenki megrendülve, könnyes szemekkel állt koporsója mellett, mintha mindenki egyformán átérzte volna a pótolhatatlan veszteséget, melyet halálával a közéletnek okozott. A Minister úr a következő levelet intézte Oláh Károly elhunytá alkalmával a siketnémákat gyámoltó debreceni egyesülethez:

Őszinte megilletődéssel értesültem arról a pótolhatatlan veszteségről, mely Debrecen városát s általában a közügyet, különösen pedig a siketnémák oktatásügyét, Oláh Károly tanácsnoknak, a siketnémákat gyámoltó egyesület igazgató tanácsa tagjának, váratlan elhunytával érte.

Oláh Károly a város kulturéletében, minden téren kiváló munkásságot fejtett ki és rövid idő alatt oly számottevő eredményeket mutatott fel, melyek emlékét biztosítani hivatottak.

Az elhagyottak és fogyatékosok érdekében kifejtett önzetlen munkássága révén pedig igen sokan fogják áldani nevét és emlékét.

Amidőn e gyász eset alkalmából a vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium őszinte részvétét fejezem ki, egyuttal részvétünknek az elhunyt hozzátartozóinál való tolmácsolását is kérem.

— x — y

Dr. Telbisz Károly március hó 9-én ünnepelte polgármesterségének 25 éves évfordulóját. Az ünneplésről jövő számunkban fogunk megemlékezni, most csak annyit jegyzünk meg, hogy ez alkalmából a jubiléumt a szaktanács táviratilag üdvözölte.

Áthelyezés. Az ideges gyermekek alsó és középfokú intézete administratív vezetésével Berkes János bízott meg, Ákos István pedig az állami gyógypedagógiai intézetbe a helyettes igazgatói teendők ellátására, visszarendeltetett.

Gyűlés. A gyógypedagógiai intézetek országos szaktanácsa 1910. évi március hó 5-én tartott gyűlésének tárgysorozata:

I. Bejelentések: II. Tárgyalások:

1. Az ideges gyermekek áll. intézetének házirendje.
2. A snk. váci int. tantestületének febr. 4-iki jegyzőkönyve.
3. A snk. váci int. ig.-nak a Mayer-féle nyomda megvételére vonatkozó javaslata.
4. A snk. ungvári int. tantestületének jan. 26-iki jegyzőkönyve.
5. A snk. kecskeméti int. tantestületének jan. 29-iki jegyzőkönyve.
6. A snk. szegedi int. tantestületének február 18-iki jegyzőkönyve.

7. A snk. kecskeméti int. tantestületéből alakult gyámolító-bizottságnak jegyzőkönyve.

8. Az ifju vakok szegedi int. igazgatóságának félévi jelentése.

9. A kecskeméti kiségitő-iskola vezetőjének félévi jelentése.

10. Klúg Péternek a nyúgdíj ügyre vonatkozó rendeleteknek közvetlen közlése iránti javaslata.

Látogatások. A vakok budapesti országos intézetét február hó 19-én a Simor János-utcai elemi iskola 11 tagból álló tanító testülete látogatta meg.

Az állami gyógypedagógia intézetben február 23-án a VI. ker. tanítónőképző intézet IV éves növendékei Nagy László igazgató vezetésével jelentek meg. Berkes János igazgató tartott rövid ismertő előadást ez alkalommal, mely után az egyes osztályok tanítását figyelték meg.

Az állami kiségitő-iskolában f. évi január 20-án látogatást tettek a rom. kath. teológiai fakultás 4 évfolyamának hallgatói. Behatóan tanulmányozták a kiségitő-iskola növendékeit és az iskola működését.

A kiségitő-iskolát tanulmányozták a folyó tanévben ezen kívül az iskola orvosi tanfolyam hallgatói, továbbá dr. Gutzmann egyet. tanár Berlinből.

A siketnémák budapesti áll. intézetében f. évi január 20-án a „Központi papnevelő-intézet 9 és január 21-én a VI. ker. áll. tanítóképző-intézet 28 növendéke tanulmányozta a siketnémák oktatásmódját.

A kézügyességi oktatás tanulmányozása. A közoktatás-ügyi kormány m. évi 129,845. számú rendelete értelmében az országos m. kir. iparművészeti iskola igazgatósága megbízta Groh István tanárt azzal, hogy tanulmányozván a siketnémák budapesti áll. intézetében a kézügyességi oktatás menetét, módját és eredményeit, tegye megfontolás tárgyává, vajjon az eredeti céltól való eltérés nélkül indokolt és lehetséges volna-e a siketnémák mai kézügyességi oktatását háziipar jellegűvé átváltoztatni? Nevezett tanár ebben a tárgyban legközelebb konkrét javaslatot fog intézni a közoktatási kormányhoz.

Siketnémák táncestélye. Lapunk mult számában röviden jeleztük volt, hogy a „Cházár András“ Orsz. Siketnéma Otthon tagjai táncestélyt szándékoznak rendezni. Ma már befejezett tények előtt állunk. S miután volt tanítványaink, védenccink ügyei közelről érdekelnek, kedves kötelességnek tartjuk, hogy erkölcsi és anyagi tekintetben fényes sikerű estélyükről e lap nyújtotta kereteken belül megemlékezzünk.

A február 26-iki estélyen körülbelül 300 vendég gyűlt egybe, kik a VII. kerületi ipartestület tánctermetét zsufolásig megtöltötték. Alig hangzottak el az elnök üdvözlő szavai, tarka egyvelegben már is megkezdették a párok a táncot. Ritka látványt nyújtott, amint a boldog, örömtől mosolygó siketnémák halló vendégeikkel együtt rendületlen kitarással járták zeneszó mellett a ropogós csárdást, a lejtő bosztont és a többi táncot sorban, mint ahogy

ezt egy siketnéma által művésziileg tervezett és kidolgozott hatalmas táncrend irányítójul megszabta. A csillárok szerteömlő fénye, a ruházatok izléses színvegyülete, a temérdek virág bódító illata és a fesztelen, családias együttlét szokatlan, ünnepi hangulatot váltott ki a vidám ifjú szívekben, a küzdve gondolkodó lelkekben. Az érzelmek őszinteségét nem zavarta semmi előítélet. Ellenkezőleg megszokott bizalmassággal üdvözölte és szórakoztatta ott egymást halló és nemhalló egyaránt. A továbbiakhoz még csak a szeretetnek egy csepje kellett. Ez pedig kezdettől fogva ott rejtőzött mesterek és tanítványok szívében. Azokéban a messiási munka iránti páratlan szeretetben; ezekében pedig az apostolok iránti ritka háladatosságban. Vagy ha nem mester és tanítvány, hanem szülő és gyermek, avagy barát és barát állottak legyen is egymással szemben: az őszinte szeretet igaz volta mellett — mely e jókedvű társaságot egybehozta — kell-e még többet bizonyítani? Így vált lehetségessé, hogy az egész estély alatt a közvetlenségnek és bensőségnek olyan példáját teremtették meg a jelenvoltak, melyről báli tudósítás ritkán szólhat. Ennek a bensőségnek őszinte hangulatnak tudható be, hogy a nem remélt nagy számmal egybegyűlt vendégseregben nem volt idegen, nem volt magára hagyott ismeretlen. Miként egy ártatlan, romlatlan szívú gyermektársaság, úgy szórakozott, akként gyönyörködött ott mindenki kivétel nélkül a reggeli órákig, mikor a felkelő nap első arany sugarával megszentelte azt a frigyét, melyet az emberszeretet kötött a szívekben s amelyet a bucsúzó baráti jobb és baráti szó megerősített a jövőendő időkre is.

Ezek a tények etikai tekintetben kétségtelenül a siketnémák „Otthon“ egyesületének erőssége, tekintélye és pártolásra érdemes volta mellett szólnak. Részünkről mi magunk is különös örömmel jegyezzük sorainkba, hogy tanítványaink, neveltjeink egyesülete becsületes munkájával mennyi jóakarót, jó barátot tudott megnyerni messze jövőre kiható ügyének támogatására. Egyet azonban méltán sajnálunk, azt t. i. vidéki kartársainkat — a váci tanári testület nagyszámú jelenvoltjain kívül — nem üdvözölhettük sorainkban. Merjük hinni, hogy ők is a legnagyobb meglepetésséggel, a legnagyobb boldogság tudatával távoztak volna, látván, hogy az ország legkülönbözőbb vidékeiről egybesereglett és Budapesten tartózkodó egykori növendékeiket mily szépen segíti az önállóságnak és ügyességnek az a talizmánya, melynek örök védelmébe helyezték, midőn az intézet küszöbéből az élet porondjára bocsájtották őket.

Amily örvendetes a táncestély erkölcsi sikere, oly kiváló egyszersmind az anyagi gyarapodásban elért eredménye is. A jóakarók százával támogatták ugyanis a vállalkozásában és rendezői munkájában az Otthont. Ennek a cselekvő pártolásnak tudható be, hogy egyéb, hatalmasabb egyesületeknél is ritkaság számba menő anyagi eredménnyel záródott le a táncestély. Az összes kiadások levonásával nem kevesebb, mint 1341 korona tiszta haszonról kell elszámolnunk. Ennek negyed részét, vagyis 335 koronát az Otthon

gyűlésének határozata alapján, a siketnémák budapesti áll. intézete segélyalapjának juttatja. Tehát marad, mint az Otthonnak szóló tiszta jövedelem 1006 korona. Tekintélyes összeg ez, mely hatalmas lépéssel visz közelebb ahhoz az ideális és gyakorlati célhoz, melyet az Otthon maga elé tűzött. E helyről is őszinte, hálás köszönetet érdemelnek mindazok, kik áldozatkész szeretetükkel ily kiváló anyagi sikerekhez vezették a pártolásra érdemes siketnémák egyesületét: az Otthont.

Meghívó. A siketnéma-intézeti tanárok orsz. egyesületének választmánya f. évi márc. 20-án d. u. 5 órakor a siketnémák kecskeméti intézetében gyűlést tart a következő tárgysorozattal: 1. Elnöki bejelentések. 2. A pénztáros jelentése. 4. H. Sztankay Lajos felolvasása a rajztanításról. 5. Az 1910. évi közgyűlés előkészítése. 6. Tagfelvétel, tagkilépés. 7. Indítványok.

A kolozsvári Bethlen Gábor-kör a vakok intézete javára f. évi március hó 6-án estélyt rendezett.

A vakok budapesti orsz. intézetének önképzőköre márc. hó 15-én és 19-én a boldog emlékezetű József nádornak, az intézet alapítójának névünnepén díszgyűlést tart.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

Az angolországi gyógypedagógiai intézetek szabályzatai.

Az 1893.-ik illetve 1899. évi törvény alapján az iskola tanács (Board of Education) a vakok, siketnémák, fogyatékosok és eskórosak intézetei és iskolái számára szabályzatot dolgozott ki, mely a törvény végrehajtását, az intézetek és iskolák beléletét illetőleg, szabályozza. Érdekesebb rendelkezések a következők. Az intézetek, illetve iskolák a nyilvánossági jogot évről-évre tartóznak megszerezni. A fogyatékoságnak oly fokunak kell lennie, amely a gyermek iskoláztatását a népiskolában teljesen kizárja. A tanítási időtartam 5—16 éves korig, tehát 9 évre terjedhet ki. Ezen idő alatt többszörös vizsgálatnak van helye, a melyet a tanács végeztet el. A felvételt illetőleg a tanács végérvényesen dönt. A tanítás eredményét időről-időre a felügyelő vizsgálja meg a megállapított és az iskolatanács által jóváhagyott tanterv alapján. A tanítók alkalmazása csak a tanács jóváhagyásával történhet. A tanítók az intézeti elfoglaltatáson kívül más hivatalt nem viselhetnek. A fiúk és lányok elkülönítve helyezendők el s csak az étkezés, tanítás és — kellő felügyelet mellett — a szórakozás ideje alatt lehetnek együtt. A növendékek számát szintén a tanács állapítja meg. Az intézetet az iskola tanács tagjai bármikor megtekinthetik, valamint az iskola hatóságának engedélyével bárki is. Az iskola hivatalos megvizsgálásának nem kell évről-évre okvetlenül megtörténnie, hanem esetleg csak hosszabb időközönként. A tanévben 400 tanítási összjevetelnél kevesebb nem lehet. Naponta

csak kétszer jöhetnek össze a gyermekek s egy-egy alkalommal a tanítás 2 és fél óránál hosszabb ideig nem tarthat. E két összejövetel között legalább másfél órai szünetet kell tartani. Az időközönként kifizetett hozzájárulás, illetve tandíj csak olyan gyermek után számítható fel, a ki a tanításban mindkét nap szakában legalább másfél óráig vett részt. Kivételnek csak akkor van helye, ha az iskola betegség, vagy egyéb ok miatt hivatalosan bezáratott. Az esedékes tandíjról az iskola számadója jegyzéket tartozik bemutatni, melyet a felügyelő oly záradékkal lát el, hogy az iskola minden tekintetben megfelelt a szabályzatoknak. Az iskola nem szolgálhat magánérdeket.

A vakok intézetében a tantárgyak a következők: *Angol nyelv*: tiszta, érthető kiejtéssel való beszélés, olvasás, írás, fogalmazás, szavalás. *Számolás*: pénz és mértékek gyakorlati ismerete. *Közhasznú ismeretek*: szemléltető oktatás és természetrajz. *Történelem, ének és zene* különös tekintettel a helyes lélekzetvételre, *torna, női kézimunka és kézügyességi oktatás*.

A siketnéma-intézetekben: *Angol nyelv*: lehetőleg a beszélő tanmód szerint olvasás, írás, fogalmazás s irodalom. *Számolás*: pénz és mértékek gyakorlati ismerete. *Közhasznú ismeretek*: szemléltető oktatás és természetrajz. *Történelem. Földrajz. Rajz. Torna. Kézimunka és kézügyességi oktatás*.

Hetenként legalább 4 kézügyességi órában tanítandó minden gyermek.

A tanítóknak legalább 18 éveseknek kell lenniök s tanítói oklevéllel kell bírniok, alkalmazásuk csak szakképzettség beigazolása esetén történhet. Minden osztálynak külön tanítóval kell bírnia. A vak és siketnéma gyermekek elkülönítendőök, ha közös igazgatás alatt vannak is. A növendékek száma osztályonként a vakoknál 15, a siketnémáknál 10 lehet.

(Folytatjuk.)

A kisegítő-iskolaügy teréről. A száz kisegítő-iskolaügy előmozdítása céljából létesült egyesület 1909. szept. 11.-én tartotta ezidei gyűlését *Meissen*-ben, mely alkalommal előkelő közönség jelent meg és kiváló orvosok és pedagógusok élénk részt vettek az egyes tételek tárgyalásánál. Igen fontos kérdések tárgyaláltak, melyek közül a gyűlés végén hozott alábbi határozatot közlöm szöszerint.

A javaslat így szól:

Minden község, illetve tanfelügyelőségi kerület köteles a gyengeelméjű iskolaköteles gyermekek kiképzése céljából megfelelő intézkedéseket tenni.

I.

1. A kisegítő-iskola, önálló nyilvános iskola a képezhető (bildungsfähige) gyengeelméjű tanuló ifjúság számára.

2. Ez iskola minden odavaló gyermek számára — valláskülönbség nélkül, — hozzáférhető legyen.

3. Az általános nevelési feladatokon kívül az a különös

feladat is hárul a kisegítő-iskolára, hogy a növendékek keréseti képességét elősegítse és előkészítse. E célból a testi nevelésre, a test fejlődésére, erősítésére, a kézügyesség előmozdítására és a beszédképesség ápolására is nagy gond fordítandó.

II.

4. A gyermek felvételét valamely kisegítő-iskolába, a gyermek alapos megfigyelése előzi meg. A rendes iskolából a kisegítő-iskolába áttett gyermekre vonatkozólag az iskolaorvos véleménye hallgatandó meg. A hozott határozat ellen az iskolaelnök-nél felelhetnek a gyermek törvényes képviselői.

5. Minden gyermekről törzslap vezetendő.

6. Egy kisegítő-iskolai osztályba *legfeljebb, 16 növendék vehető fel.*

7. A kisegítő-iskolából elbocsátott mindkét nemű növendékek számára kötelező, továbbképző osztályok állítandók fel. Ez osztályok műhelyekkel egészítendő ki.

III.

8. A kisegítő-iskolában működő tanerők különleges képzésben részesítendőek. Ezek kiképzésére az állam által tanfolyamok létesítendőek a gyengeelméjűek kir. orsz. intézetében.

9. A fizetésre és kötelező óraszámra vonatkozólag a kisegítő-iskolai tanerők számára ugyanazon szabályzat érvényes, mint a gyengeelméjűek kir. orsz. intézeténél működő tanerők számára és ezekkel egyenjogusultak.

* * *

E javaslatot egyhangúlag elfogadták oly módosítással, hogy a III. 8. alatti pontot teljesen törölték, továbbá a szövegbe a „gyengeelméjű“ kifejezés helyett a „gyengetehetségű“ kifejezést vették.

Igen örvendetes, hogy úgyszólván a magyar viszonyok szerint reformálták ezen ügyüket, ami ismét csak jól szervezett voltunkat igazolja s minket büszke örömmel tölthet el.

A III. 8. pont törlése nálunk is megfontolásra ad alkalmat és a kisegítő-iskolai tanerők mélyrehatóbb szakképzésben részesülhetnek. E tanerők képzése talán az eddigőtől eltérőleg más alapokon volna megoldható és az — igen sok szakember által nem jó szemmel látott szünidei 4—5 hetes tanfolyamok helyébe az egyöntetű gyógypedagógiai szakképzés léphetne, miáltal a kisegítő-iskolák nívauja tetemesen emelkednék, — a tanerők szakképzettsége és szaktudása, alkalmazhatósága, kiválóbb pedagógus volta jelentékenyen emeltetnék, az egész oktatásügyünk általában, a gyógypedagógiai oktatásügy pedig különösebben előnyös és mintaszerűbbé válna, anélkül, hogy azáltal az államnak újabb nagyobb terheket kellene vállalnia. Úgy mint eddig,

úgy ezután is az iskolafenntartó gondoskodna a kisegítő-iskola létesítéséről, a tanerők fizetéséről s az állam csupán a fizetést kiegészítő résszel járulna hozzá ezen gyógypedagógusok alkalmazásánál. Szóval a nem állami kisegítő iskolák bizonyos hozzájárulást nyernének az államtól a személyi dotációk kiegészítésére, a miért aztán teljesen a gyógypedagógiai szakfelügyelet ügykörébe vonnák ezen kisegítő-iskolákat épügy, mint a siket-némák vidéki városainkban levő nem állami intézeteit.

Most, midőn az egész világon felismerték a kisegítő-iskolák végtelen fontosságát, áldásait és nélkülözhetetlen voltát, nagy hőrderejét a gyermeknevelésügy keretében s ezeket a gyermeknevelésügy egyik legégetőbbben szükséges kiegészítő részének tekintik, s mindenült az egész művelt világon — a tanügyi vezérállammal: Németországgal az élén, — szinte lázas sietséggel állítanak újabb és újabb kisegítő-iskolákat és az ily iskolák minél nagyobb számban való létesítését törvényes intézkedésekkel óhajtják úgyszólván kikényszeríteni és mindenképen elősegíteni — akkor Magyarország, — a mely ország magának a lehető legjobb véleményt vívta ki a külföldön a gyógypedagógiát illetőleg, — nem maradhat el és a kisegítő-iskolák hatványozott mértékben való szaporítása elsőrendű feladata a hazai tanügy fejlesztésében. Ezzel kapcsolatosan pedig a kisegítő-iskolai tanerők szakképzése is homloktérbe nyomul. Ha az eddigi képzés alkalmas is volt átmeneti időnek, gondolkoznunk kell és ügyünk fejlesztésében mindnyájunknak részt kell vennünk, ki-ki a maga tehetsége szerint. Ezt a légelemibb köteletséget teljesíti akkor a tanügyi ember, ha ügye iránt érdeklődik, azzal törődik, a hiányokat a legjobb belátása, tapasztalatai szerint feltárja, gondolkozásának kifejezést ad és ha az egyik vagy másik eszméje életrevalónak, keresztülvihetőnek látszik, amellet agítál.

Azért hozom fel ez eszmét, mert mindnyájan éreztük, hogy így a hogy most van, nincsen egészen jól.

Nagy szerencse ügyünkre, hogy élén oly egyén áll, ki érzékkel bír a felvetett életre való eszmék iránt. Ezen finom érzéknek köszönhetjük, hogy a hazai gyógypedagógiai ügy az első sorba küzdötte fel magát és ezen finom érzéke garancia arra, hogy úgy mint eddig, úgy ezután is az ő erős szervező egyénisége a helyes irányba fogja terelni a kisegítő-iskolaügy fejlesztését és az ezen iskoláknál alkalmazandó tanerők szakképzését is.

Az pedig, hogy külföldön a kisegítő-iskolai tanerők nem részesülnek gyógypedagógiai szakképzésben, nem lehet irányadó már azért sem, mivel ott a gyógypedagógus névvel tulajdonképen csakis a szellemi fogyatékosokkal foglalkozó pedagógusokat illetik s így a kisegítő-iskolai tanerőknek oly képzésben való részesítése, mint a milyenben a gyengeelméjűek intézeteinél működők részesülnek az ő viszonyaikban a legjobb most.

De nagyon sok nincs még náluk, ami nálunk már régen megvan és amit ők is ideálisnak ismernek el. Miért ne utánoznanának egy kissé ők is minket és miért éppen mi oly gyakran

őket?! Oly téren, ahol még átveendő, már máshol jól bevált, eszmék nem lebegnek szemeink előtt, egész önállóan produkálhatunk, jót esetleg kiválóat mi is, ami csak elismerést érdemel és a kezdeményezés dicsőségét is számunkra biztosítja.

Karnay.

A kisegítő-iskolai szakemberek egyesületi működése Németországban. Említettük, hogy a „Verband der Hilfsschulen Deutschlands“ című központi kisegítő-iskolai szövetség mily nagyszabású működést fejt ki Németországban. A múlt évben tartották 7-ik értekezletüket Meiringenben, melyre vagy 900 szakember és az ügy iránt érdeklődő sereglett össze. A szövetség értekezletének lefolyásáról számol be az a vaskos kötet, amely a tárgyalások anyagát, a hozzászólásokat és az elfogadott javaslatokat tartalmazza. A központi szövetség e nagyszabású és inkább irányító működése mellett, figyelemre méltó és élénk munkásságot fejtenek ki az u. n. alszövetségek (Unterverbände) is, amelyek az egyes kisebb német államok kisegítő-iskolai szakembereit — tanítókat, orvosokat — fűzik egybe. Szeptember 30-án a *brandenburgi* kisegítő-iskolai szövetség tartotta értekezletét Rixdorfban. Elsőnek *Raatz* charlottenburgi kisegítő-iskolai igazgató tartott előadást: „A kézimunka-oktatásról kisegítő-iskolákban“. Az értekezleten a következő tételket fogadták el: A kézimunka-oktatás kiegészítő része, alapja és támasza minden tanítói és nevelői munkának a kisegítő-iskolában. Mert

1. Lélektani okok. A kézimunka-oktatás által a fizikai erők tervszerű gyakorlása következtében, az agy és a vele összeköttetésben álló idegpályák fejlődése elősegíttetik; tehát azok a működések tökéletesednek, amelyeknek a zavarait a gyermekek szellemi gyengesége legfőbb okának kell tekinteni.

2. Lélektani és didaktikai okok. Tiszta képzeteket és szemléleteket a kisegítő-iskolai tanulók logikai bizonyítás, vagy rávezetés segítségével sohasem szereznek, hanem csakis érzéki tapasztalatok által. Csak konkrét tényeken tanulnak gondolkodni és beszélni. Azért kisegítő-iskolában a szemléltető oktatást csak érzékelhető tárgyakon lehet gyakorolni. „A kézimunka oktatás a legkiválóbb szemléltető oktatás.“ Azáltal, hogy a játékosztón kielégítésére alkalmat ad, nagyon emeli a gyermekek lelki fogékonyságát; gyors kifáradásukat ellensúlyozza, emlékezetüket és képzeletüket élénkíti, azonkívül a gyermekeknek becses tapasztalati ismereteket nyújt.

Élénk vita folyik az egységes minősítési lapok felett is. A kisegítő-iskolák központi szövetsége a *Kielhorn* által szerkesztett kérdőíveket fogadta el és ajánlotta használatra a kisegítő-iskolába kerülő gyermekek vizsgálatánál. Ujabban azonban Magdeburg, Berlin és még néhány város kisegítő-iskola tanítói különálló minősítési táblázatokat szerkesztettek, ami arra bírta a kisegítő-iskolák középponti szövetségét, hogy a kérdést megvitatásképen a helyi köröknek adja ki. A kérdés főbb irányelvei már az eddigi vitából is megállapíthatók. Eszerint, a minősítési lapok szerkesztésénél három fő szempontnak kell kidömborodnia: 1. hogy az ugy a

tudományos, mint a gyakorlati nevelői céloknak megfelelően; 2. hogy az különösen a bírói eljárásnál, valamint a katonai állításnál bizonyító erővel bírjon; 3. hogy az kellő felvilágosítást nyújtson a kisegítő-iskolai tanuló gyakorlati alkalmazhatóságáról. (é. m.)

Schröter W. † A német gyógypedagógusoknak gyászuk van: a szellemi fogyatékosok ügyének egyik legkiválóbb képviselője és munkása *Schröter W.* városi tanácsos a napokban Dresdenben elhunyt. Ő alapította Reichelt és Wildermuth dr. társaságában az első folyóiratot, a szellemileg fogyatékosok ügyének támogatására (*Zeitschrift für die Behandlung Schwachsinniger*) s annak 30 éven át, egész haláláig szerkesztője volt. A lap nagy elterjedésnek örvéhd, nem egyszer közölt hazai viszonyainkról is meleg érdeklődés hangján írt ismertetéseket. (é. m.)

Uj német szaklap. Az 1910. év elején E. Lorenz bécsi, F. Pulzer gráci kisegítő-iskolai tanítók, dr. E. Lázár közreműködésével új gyógypedagógiai szaklapot indítottak Bécsben „Heilpädagogische Schul- und Elternzeitung“ címen. Célja az, hogy a szellemileg fogyatékosok részére megfelelő számú intézet illetve iskola felállítását sürgesse; továbbá hogy a tanítóknak a gyógypedagógia tanulmányozását minden tekintetben megkönnyítse. Célja továbbá, hogy a fogyatékos gyermekek szülőinek megfelelő tanácsokat adjon, úgy a tanköteles korban levő gyermekekre, mint az iskolából kikerültek pályaválasztására nézve. De az új lap a fogyatékosoknak nemcsak pedagógiai-, hanem orvosi kezelésével is foglalkozik. Bécsben ez már a második folyóirat, melyet a gyógypedagógia érdekében indítottak. (é. m.)

H. Peyer a vakok hamburgi intézete tanárának pontrendszerű ABC-és könyve nem régen hagyta el második kiadásban a sajtót. Az első rész 70 pfennigért, a második rész pedig 1 márka 50 pfennigért kapható a vakok hamburgi intézetében.

A vakok első kongresszusának „Bericht“-je még csak kevés példányban kapható I. Hörnignél Heidelbergben. Ára 2 márka.

Wiesbadenben a vakok részére új nevelő- és tanintézet létesült, mely a modern követelmények szerint épült és szereltetett fel. Az építés 450.000 márkába került. A régi intézetből férfi- és női menhelyet létesítettek.

A szász kultuszministerium Görner Gusztáv a vakok lipcsei intézete tanárának buzgó- és hosszas fáradozásáért a vezető tanári címet adományozta. A vakok wiesbadeni intézete igazgatóját Claast a királyi koronarend IV. osztályával tüntették ki.

A vakok bukaresti intézete a közel jövőben állami igazgatás alá kerül.

VEGYÉS.

Az orvos és pedagógus együttműködése az iskolában. (La collaboration du médecin et du pédagogue à l'école.) Dr. Ley A. a bruxellesi egyetem tanára és az anversi iskolák orvosi felügyelője e címen az anversi iskolák 5 tanítójával együttesen egy értekezést bocsátottak közzé, a melyről érdekességénél fogva röviden megemlékezünk. Dr. Ley tanító volt s később szerezte meg az orvosi diplomát. Kijelentései közül érdekesekek, hogy a mai tanítás újabb irányt követ, a módszer nem az elméleti elveken, hanem magán a gyermekben, a gyermek tanulmányozásán épül fel. Különösen áll ez a gyengétehetségű tanulók oktatási módszerére, amelynek megállapításánál a physiologus orvosnak is nagy szerepe van. Ma még sem az orvos, sem a tanító nem elég tájékozott, hogy az együttműködés minő alapokon történjék, mert szakképesítésük nem felel meg ezen követelményeknek. Szükséges volna, hogy az orvos a tanításra is előkészítették, a tanítók pedig több physiologiai ismerettel ruháztassanak fel. A gyermek megvizsgálásánál igen nehéz megállapítani, hogy mit végezzen az orvos s mit a tanító, mert még az esetek etiológiájánál is, a mely pedig kizárólag orvosi feladatnak tűnik fel, igen sok hasznos utbaigazítást adhat a tanító a szülőkről, azok társadalmi helyzetéről stb. De a testi és érzéki rendellenességeket is megfigyelheti a gondos tanító. Az orvos a gyermek szellemi képességeinek megállapításánál az eszközei segítségével kifürkészi, hogy milyen a gyermek figyelme, emlékezőtehetsége, elfáradásának mértéke, a ráhatás (suggestio.) De tapasztalatait teljessé a tanító megfigyelései tehetik.

A magasabb szellemi képességek, ítélő, következtető és elvonó képesség megállapítása a tanítónak marad fenn. Az ő feladata egyuttal a gyermek kedélyi világának, erkölcsi érzületének megállapítása is. Az orvos pedagógiai eljárás megállapítása ezek után szintén közös feladat. Az értekezés 5 esetnek a leírásával fejeződik be. A megfigyelés és megállapítás a következő szempontok szerint történt.

I. **Etiologia.** 1.) *Biologiai tényezők:* a) öröklés, b) a gyermek születési sora, c) testvérek száma, d) születés előtti állapot, e) pathologiai múlt, f) a gyermek fejlődése (fogzás, járás, beszéd kezdete.) 2.) *Társadalmi tényezők:* a gyermek környezete.

II. **Symptomatologia.** 1.) *Testi állapot:* (magasság, mellbőség, súly, táplálkozás, a test alkotása, rendellenességek.) 2.) *Szellemi állapot:* A) érzékszervek, a) látás, (a látó szerv, a látási központ működése), b) hallás, (szerv és központ), c) tapintás, (szerv és központ), B) Motorikus szervek és központ, (járás, ösztönszerű mozgások, reflex mozgások, kezek használata, dynamometria, beszéd, írás, rajzolás, éneklés, súlyérzés.) C) Szellemi képességek, (figyelem, emlékező tehetség, tájékozási képesség, elfáradás, asszociáló képesség, érzelmek, képzelőtehetség, a ráhatás — suggerálás. —) Ezen kísérletek befejezése után következik a további orvos-pedagógiai eljárás megállapítása.

Az 5 eset mindegyike gyengetehetségű gyermek, a kinek nevelésénél természetesen minden apróság is mérlegelendő. Azt hiszem azonban, hogy a *tanítás* szempontjából az olyan jelenségek, mint a fej vagy fogazat, stb. rendellenes alkotása kevésbé fontos, sokkal fontosabb az érzékszervek és a szellemi képességek megállapítása, a melyeknek előzetes ismerete nélkül a tanítás sok esetben nem lehet eredményes. Dr. Ley, a kinek a „Szellemi hátramaradottság“ (Arriération mentale) című munkája még bővebben foglalkozik a gyengetehetségűekkel, jelen értekezésével útmutatást kívánt adni, hogy miképen képzeli az orvos és tanító közös együttműködését, de ez együttműködés kijelölése csak általános kijelentésekre szorítkozik s biztosan meg nem állapítható. A mint a fentebb közölt schéma mutatja, ugy a testi állapot, mint a szellemi képességek megállapítását a tanító maga is elvégezheti s legfeljebb csak a testi állapot fejlesztésénél szorul orvosi tanácsra. Az értekezés éppen a közös munkának elvégzési módjáról nem nyújt tájékozást s csak az eredményét mutatja ki, a melyből nem tudhatjuk meg, melyik az orvos s melyik a tanító érdeme.

Loretto. Eszterházy Miklós herceg az orsz. kath. patrónázs egyesületnek felajánlotta internátus céljaira a lorettoi tágas kolostort és adott hozzá harminc hold terület földet is.

A kolostorban évszázadokig a szerviták laktak, akik József császár intézkedésére feloszlatták itteni rendházukat. Azóta üresen áll a nagy épület, amelyből most az iskolatestvérek vezetése mellett nagyszabású internátus lesz.

Az internátust százötven olyan gyermek részére rendezik be, akik fiatalokorukban bűnösökként elítéltetnek, vagy feltételesen szabadon bocsáttattak. Itt azután megtanítják őket hasznos munkára, hajlamaik szerint vagy valamely iparágra, vagy mezőgazdaságra, vagy kertészetre. Az ifjak egészen katonaköteles korukig maradnak ebben a nevelő-intézetben.

Még az idei év május havában megnyílik ez a humánus intézet. Felemlítjük ezzel kapcsolatosan, hogy a herceg annak idején az elhagyott klostromot hajlandó lett volna valamely gyógy-pedagógiai intézet céljaira is átengedni, azonban a ministerium inkább a borosjenői Rákóczy kastély mellett döntött.

Gyógypedagógiai lexicon. A német gyógypedagógiai tudomány magas színvonaláról tesz tanúságot az a nagyszabású irodalmi munka, a melyet több kiváló szakember (házánkból dr. Ranschburg Pál) közreműködésével *E. Schulze* hallei kisegítő-iskolai tanító indított meg, „Encyclopädisches Handbuch der Heilpädagogik“ címmel. A művel befejezése után lesz alkalmunk behatóan foglalkozni, ezuttal csak annyit jegyzünk meg, hogy ez a munka az eddig megjelent hozzá hasonló művek közt is páratlanul áll. Minden idegen szónál legelőször szómagyarázatot közöl s utána a kiváló íróktól rövid, alapos tanulmányt ad. Különösen értékes teszi a munkát az, hogy az egyes rendellenességeknél ugy az orvosi, mint a pedagógiai eljárást részletesen, világosan közli.

Hazai viszonyainkról eddig a tanító-képzésnél emlékezett meg elég jó referatumban. (é. m.)

Új kisegítő-osztály nyílt meg f. évi február hó 3-án Klagenfurtban, melynek vezetését Wratisch Mária tanítónőre bízta, aki m. é. október havában hosszabb ideig tanulmányozta hazai intézményeinket. (é. m.)

Gyógypedagógiai előadás. Dr. Matolcsy László ref. felsőbb leány-iskolai tanár f. hó 4-én a debreceni ref. tanítóképző intézet IV. éves növendékei előtt gyakorlati demonstrációkkal kísért szabad előadást tartott „A tanító feladata a beszédhibákban szenvedők oktatása tekintetében” címen. A magas szárnyalású, igen szépen sikerült előadást élénk és érdekes pedagógiai vita követte, melyben részt vettek a tanítóképző-intézet tanárai is. A jelenlévők lelkes ígéretet tettek arra nézve, hogy szívükön fogják viselni a beszédhibások ügyét.

Ministeri köszönet. A Pozsonyban megjelenő „Nyugot-magyarországi Hiradó” f. évi 43. számából vettük át a következőket: A siketnémák helybeli intézetének nyújtott jótéteményekért a vallás- és közoktatásügyi minister köszönetét nyilvánította: 1. Pozsony város közönségének, amiért 236.000 koronáért új épületet emel az intézetnek, — 2. az intézet felügyelő-bizottságának buzgó és önfeláldozó munkálkodásáért, — 3. Stabwasser Mária úrhölgynek, amiért az új intézet építkezési költségeihez 6000 koronát adományozott, — 4. Jáczy István dr. városi tisztiorvosnak, amiért az intézet házi orvosi teendőit, tovább, — 5. Falb Virgil dr. fül- és gége szakorvosnak, amiért az intézeti szakorvosi vizsgálatokat és műtéteket már évek óta és jelenleg is díjtalanul ellátják, — 6. az intézeti segélyegyesületnek, amiért évi 3000 koronával segílt az intézetet, 6000 koronás alapítványt gyűjtött és évenként karácsonyfát állít a növendékeknek, — 7. Pongrácz Frigyes vbt. tanácsosnak, amiért egy siketnéma gyermek évi 240 K tartásdíját fedezi, — 8. a helybeli ág. h. ev. egyház árvaházának, amiért egy siketnéma növendék eltartásáról gondoskodik és — 9. a Gyermekvédő Ligának, mely szintén fedezi egy siketnéma növendék évi 240 koronányi tartásdíját. Szép dokumentumai ezek a köszönetiratok városunk polgársága nagylelkűségének és nemesszívűségének. De egyuttal jelzői is városunk magas kultúrájának, mert az igazi kultúra legbiztosabb fokmérői azok a jótétemények, amelyek az emberbaráti szeretet oltárára áldozunk.

A kultuszminister köszönete Pozsonynak és a volt főispánnak. A vallás és közoktatásügyi miniszterium vezetésével megbízott igazságügyminisztértől tegnap a következő leirat érkezett városunk közönségéhez: „Örömmel értesültem arról, hogy Pozsony város törvényhatósági bizottságának a f. évi január hó 3-án tartott közgyűlése egyhangulag elhatározta, miszerint a siketnémák pozsonyi állami s. intézete részére 236.000 korona költséggel megfelelő épületet emel. Fogadja a közönség ezen nemeslelkű és a közművelődés iránti kiváló érzékéről tanuskodó áldozatkészségeért őszinte köszönetemet. Hazafias üdvözléssel Budapest, 1910. évi

február hó 14. Dr Székely". — Bittó Dénes dr. volt főispánnak a kultuszminister szintén leíratban mondott köszönetet, azért a tevékenységért, melyet a siketnémák segélyzőegyesülete érdekében kifejtett.

A „Cházár András Orsz. Siketnéma Otthon“ f. évi február hó 20-án tartotta III. évi rendes közgyűlését a siketnémák budapesti állami intézetének dísztermében. A népes közgyűlés foglalkozott a válsztmány évi jelentésével, majd megadta a számvizsgálók jelentései alapján a pénztárosnak a felmentvényt. Ezenkívül felülvizsgálta az elnök őrizetére bízott s a Pesti M. Keresk. Bank által kiállított egyesületi vagyonról szóló letétívet. Ezek után a közgyűlés áttért a tisztikar megújítására. Egyhangúlag megválasztották ügyvezető elnöknek Schreiner Ferencet, a siketn. bpesti áll. intézetének tanárát, elnöknek pedig továbbra is Endlich Józsefet. Titkár lett Molnár István, jegyző Tóth Mihály, pénztáros Bozsók Lajos. A közgyűlés hosszas megbeszélés és megfontolás után megbízta az elnökséget azzal, hogy kezdjen tárgyalást a „Siketnémák Közlönyé“-nek szerkesztőjével, Borbély Sándor igazgatóval a lap átvétele ügyében. Egyben elhatározták, hogy a megváltozott körülményeknek megfelelőleg az alapszabályok is nyerjenek módosítást.

Megbízatus. A Siketnéma-intézeti tanárok orsz. egyesülete megbízta Klis Lajos igazgatót, lapunk társszerkesztőjét azzal, hogy írja meg a magyar siketnéma oktatás bibliográfiáját.

Félkegyelműek és gonosztevők Angliában. Egy angol statisztika szerint 1906. január 1-én Angliában és Walesben 8654 hülye, 25.096 gyöngelműjű, 104.779 szellemileg elmaradott egyén volt, vagyis minden ezer lakosra 4.03 olyan jut, kinek szellemi képességei valamely tekintetben hiányosak. Nincsenek ideszámítva a teljesen örültek, kiknek száma 125.825. S az a legkülönösebb, hogy azok a családok, melyek tagjainál a szellem nincs egészen rendén, sokkal gyorsabban szaporodnak, mint a szellemileg egészségesek. Angliában és Walesben az egészséges családokban átlag 4.68 gyermek van, míg a szellemileg beteg családoknál átlag 7.3. Ez állapotok folytán Angliában már azzal az eszmével foglalkoznak, hogy a szellemileg korlátoltakat ipari és mezőgazdasági gyarmatokon szigetelik el, hogy így szaporodásukat megakadályozzák. Az angolok ezt azzal indokolják, hogy a szellemileg elmaradt embereknel sokkal nagyobb a bűnözési hajlam, mint az egészségeseknél.

Pozsonyi protestáns esték. A szombati, március 5-iki estély szerencsétlen siketnéma felebarátainknak szenteltett. Ő róluk halottunk, őket ismertük meg. — A theológusok éneke után Beinschroth Dániel, ev. theol. szavalta el Hamvas Józsefnek „Dalok nélkül“ című költeményét élénk hatással. Ezután Deschenszky Ferenc, a siketnéma intézet igazgatója tartott igen élvezetes előadást a siketnémákról. Előadását azzal vezette be, hogy elosztatta azokat a ferde nézeteket, amelyeket általában táplálnak az emberek a siketnémákról. Fejtegette, hogy a siketnéma minden tekintetben

egyenrangú embertársaival s különbség csupán a testi fogyatkozás. Majd a siketnémaság okairól értekezett, beszélvén mind a származott, mind a szerzett bajról. Ezután a siketnéma oktatás elméletével s áldásával ismertette meg hallgatóit, végül pedig e kérdésre adott feleletet: Szükséges-e, s miért szükséges a siketnémákkal foglalkozni? Még a „Siketnémákat Segélyző Egyesület”-re hívta fel a hallgatóság figyelmét s ezzel befejezte remek előadását. A minden részében élvezetes, sokszor költői, tanulságos, sok ferde nézetet eloszlató s a felebaráti szeretetet felkeltő előadást nagyon lelkes, hosszú tapsal fogadta a közönség. Ezután Winkler Sándor siketnéma intézeti tanár, bemutatta azt az eredményt, melyet szerencsétlen tanítványaival ért el. A csodálkozásnak, megelégedésnek s örömmel kifejezése gyakran felhangzott, midőn a hét kis siketnéma bizonyosságát adta annak, hogy hivatásos tanító mestereik sok szeretettel s még több türelemmel mily óriási eredményt tudtak elérni. Valóban a szeretetnek fenséges, hatalmas munkájában gyönyörködött a protestáns este közönsége s gyönyörűségének és hálájának hosszantartó tapsban adott kifejezést. — „Czobor Erzsébet éneké”-nek panaszos akkordjai fejezték be e mindenki számára emlékezetes estét, a szép régi magyar dalt Fröhvirth Samu vezetése alatt a teológusok kara énekelte el. — Az este után a siketnémák számára 44.72 K-t adott össze a protestáns este szép közönsége.

Vakok felvétele. A vakok kolozsvári áll. segélyezett orsz. intézetében a jövő 1910—11-iki tanévre, vallás és nemzetségre való tekintet nélkül 15—16, 8—14 éves, vak fiú vétetik fel, aki a vakságon kívül más testi vagy szellemi fogyatkozásban nem szenved. Több alapítványi hely is üresedik meg, melyre csak szegénységi bizonyítvánnyal lehet pályázni. A kérvények május hó végéig a „Vakok kolozsvári áll. segélyezett orsz. intézete” igazgatóságához nyújtandók be. Bővebb felvilágosítással az intézet igazgatója bárkinek szolgál.

Hivatalos nyugtázás. A „Magyar Gyógypedagógia” alapítói, illetve előfizetési díját beküldötték: Szily Adolf dr. Bpest 10, Kelemen Ignác Bpest 10, Siketnémák int. tanári kara Jolsva 10, Siketnémák int. Ungvár 10, Nagy Péter Kolozsvár 5, Kabán József Kolozsvár 10, Eberstein Ferenc Temesvár 10, Mlinkó István Eger 10, Rózsa Gizella Divényoroszi 5, Klasz Pál dr. Bpest 10, Klis Lajos Bpest 10, Csapó Györgyné Borosjenő 10, Csapó György Borosjenő 10, Gyógypedagógiai orsz. szaktanács 10, Bpesti áll. gyógyp. nevelő-int. 10, Berkes János Bpest 10 K.

Budapest, 1910 március 7.

A magyar Gyógypedagógia kiadóhivatala nevében:

Éltes Mátyás, pénztáros
VIII., Mosonyi-utca 6.